

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) — (25×1) — 25 נקודות
פרק שני — נובלות של עגנון, קריאה מונחית ודרמה — (35×1) — 35 נקודות
פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,
השירה העברית במאה ה-20) — (20×2) — 40 נקודות
סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של

היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

לפניך מעשה החכמים "מר עוקבא". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

1 מר עוקבא — הִיה עֲנִי בְּשֹׁכְנֹתוֹ,

וְהִיה רָגִיל כָּל יוֹם לְזֹרֵק לוֹ אֲרֻכָּה וּזְוִים בְּצִנּוֹר הַדֶּלֶת.

פַּעַם אַחַת אָמַר [הַעֲנִי]: אֵלֶּךְ וְאַרְאֶה מִי עוֹשֶׂה עִמִּי טוֹבָה זֹאת.

אוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁהָה מֶרְ עוֹקְבָא בְּבֵית הַמֶּדְרֵשׁ הַרְבֵּה, וְהִלָּכָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.

5 כִּיּוֹן שָׁרְאָה אוֹתָם הָעֲנִי שָׁהָטוּ עֲצָמָם לְדֶלֶת — יָצָא אַחֲרֵיהֶם.

בְּרָחוּ וְנִכְנְסוּ שְׁנֵיהֶם לְתִנּוֹר גָּרוֹף.

נָכוּו רָגְלָיו שֶׁל מֶר עוֹקְבָא.

אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מֶן אֵת רָגְלֶיךָ עַל רָגְלִי.

חֲלִשָּׁה דַּעֲתוֹ.

10 אָמְרָה לוֹ: אֲנִי מְצוּיָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהִנָּאתִי קְרוּכָה [לְעֵנִיִּים].

במעשי חכמים רבים יש מצבים של מתחים וניגודים.

תאר שניים מן הניגודים או שניים מן המתחים או ניגוד אחד ומתח אחד במעשה החכמים

"מר עוקבא", והסבר את תרומתם להבנת הסיפור.

סיפור קצר

2. "יד ושם" / אהרון מגד

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך תיאור של סבא זיסקינד, בעיני רחל בתו. קרא תיאור זה, וענה על השאלה שאחריו.

האב הזקן היה עתה בעיניה כאילן עתיק ששורשיו עמוקים ויונקים מאיזו הוויה מסתורית, שבתה – ואף היא עצמה – אינם יודעים עליה דבר.

כתוב מה הדימוי שבתיאור זה מלמד על סבא זיסקינד, והסבר את הקשר בין הדימוי

ובין הקונפליקט בנוגע לבחירת השם לבנם של רעיה ויהודה. (13 נקודות)

ב. בחר מן הסיפור בשני אמצעים אמנותיים (שאינם דימוי) המסייעים לאפיון דמותו של סבא

זיסקינד, והסבר מה כל אחד מן האמצעים שבחרת מלמד על דמות זו. (12 נקודות)

3. סיפור קצר מתורגם

בסיפורים קצרים רבים יש ביקורת על הדמויות המרכזיות או על החברה שסביבן.

הצג את הביקורת בסיפור קצר שלמדת, והסבר אמצעי אחד התורם לעיצוב הביקורת בסיפור.

הדגם את דבריך.

/המשך בעמוד 4/

פרק שני — נובלות של עגנון, קריאה מונחית ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-10.

נובלות של עגנון**"תהלה"****4.**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תהילה נשאלת שאלה הנוגעת לגילה, ועונה:

בת תשעים שנה ואחת עשרה שנה אני.

מדוע תהילה מציינת כך את מניין שנות חייה? הסבר והדגם את דבריך. (15 נקודות)

ב. החיים של תהילה מאופיינים בדפוס חוזר של "מידה כנגד מידה".

הסבר קביעה זו, ובסס את דבריך על שתי דוגמאות מן הנובלה. (20 נקודות)

"והיה העקוב למישור"**5.**

לפניך קטע מתוך סיום הנובלה "והיה העקוב למישור" שמתאר את מצבו של מנשה חיים.

קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

וילך ביער בין האילנות ולאור הלבנה אמר שירות ותשבחות תהילות לאלוקי יעקב בבכייה ויללה

גדולה עד למאוד כי פחד לשבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמא יכירו בו מי הוא.

א. בתיאור זה נרמזת החלטה של מנשה חיים. הסבר את החלטתו, ואת המשמעות העולה ממנה.

הדגם את דבריך. (22 נקודות)

ב. קבע אם דמותו של מנשה חיים היא דמות של גיבור או של אנטי־גיבור. בתשובתך התבסס

על ההחלטה של מנשה חיים (סעיף א). (13 נקודות)

קריאה מונחית**6.**

רומאנים רבים מתארים הן את המקשר בין בני האדם הן את המבדיל ביניהם.

הסבר והדגם קביעה זו, על פי ספר הקריאה שלמדת.

דרמה

7. "ילדי הצל" / בן-ציון תומר

לפניך דיאלוג בין זיגמונט ובין אסתר, מתוך חלומו של זיגמונט. קרא את הדיאלוג, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

זיגמונט: מה נעלה יותר: למרוד וקץ לשים או לגנוב יום יום, שעה שעה, פירור חיים מעל שולחן המוות.

אסתר: תן ידך למרד.

זיגמונט: עץ אינו מורד, מורדים רק בודדים. אם יתמרדו, יוחש הקץ.

אסתר: אתה עיוור, זיגמונט, הקץ לא יאחר לבוא.

זיגמונט: הסירי את עינייך מעליי! איני אשם, הרפי!

- א. מהי הדילמה שבאה לידי ביטוי בדיאלוג זה, ומהי העמדה של זיגמונט בדילמה זו, על פי המחזה? הסבר והדגם את דבריך. (17 נקודות)
- ב. בסיום הדיאלוג זיגמונט אומר: "איני אשם". קבע אם משפט זה של זיגמונט מייצג את תחושתו במחזה כולו. הסבר ונמק את דבריך. (18 נקודות)

8. "אנטיגונה" / סופוקלס

אחד השלבים החשובים ביותר בטרגדיה היוונית הוא ההכרה של הגיבור בטעותו. תאר שלב זה בטרגדיה "אנטיגונה", והסבר מה הם הגורמים שהובילו את קריאון להכיר בטעותו, ואת התמודדותו עם ההכרה בטעותו.

/המשך בעמוד 6/

9. "בית בובות" / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. במחזה זה הדמות נורה מתפתחת, ונעשית מאישה־בובה לאישה מורדת.

הסבר קביעה זו. בסס את דבריך על ארבע דוגמאות מן המחזה (שת דוגמאות לנורה

האישה־בובה ושת דוגמאות לנורה האישה המורדת). (24 נקודות)

ב. הדלת והמעיל מסמלים את תהליך השינוי של נורה, הנעשית מאישה־בובה לאישה מורדת.

בחר באחד מן הסמלים האלה, והסבר מה הסמל שבחרת מסמל בתהליך זה.

(11 נקודות)

10. "אויב העם" / הנריק איבסן

מהלך חייו של ד"ר שטוקמן מושפע מן האופי שלו, מן הפעולות שהוא עושה ומן החברה סביבו.

הסבר והדגם קביעה זו, על פי עלילת המחזה.

/המשך בעמוד 7/

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20) (40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 11-17), עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 11-14), ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 15-17).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק

ענה על אחת מהשאלות 11-14.

פיוט

11. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יְדִיד נֶפֶשׁ / ר' אלעזר אזיכרי

יְדִיד נֶפֶשׁ אֶב הַרְחָמֵנוּ, מְשׁוֹךְ עֲבָדְךָ אֶל רְצוֹנְךָ,
יְרוּץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מִזֶּל הַדָּרֶךְ,
כִּי יַעֲרֹב לוֹ יְדִידוֹתֶךָ מִנִּפְתַּת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוֹר, נֶאֱהָ, זִיו הָעוֹלָם, נִפְשֵׁי חוֹלֵת אֶהְבֶּתְךָ;
אֲנִי אֵל נָא רָפֵא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נָעַם זִינְךָ;
אֲזִי תִתְחַזֵּק וְתִתְרַפֵּא וְהִיִּתָּהּ לָהּ שְׂמֵחַת עוֹלָם.

וְתִיק יִהְיֶמוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֶּן אוֹהֶבְךָ,
כִּי זֶה כְּמֹה נִכְסֶיךָ לְרִאוֹת בְּתַפְאֲרֶת עֲזֶךָ,
אֲנִי, אֵלִי, מִחֲמַד לְבִי, חוֹשֶׁה נָא, וְאֵל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּלָּה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיב, עָלִי אֶת סֵכֶת שְׁלֹמֹךָ,
תֹּאִיר אֶרֶץ מִכְבוֹדְךָ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ.
מִהֵר, אֶהוֹב, כִּי בָא מוֹעֵד, וְחַנְּנִי כִימֵי עוֹלָם.

א. הסבר שלוש מן הבקשות שהדובר בפיוט מבקש מן הקב"ה, וכתוב את הקשר שלהן לרעיון המרכזי בפיוט. (12 נקודות)

ב. בפיוטים רבים הכינויים מדגישים את הרעיון המרכזי.

הסבר והדגם קביעה זו, על פי שניים מן הכינויים שבפיוט זה. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

שירת ימי הביניים

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יִדְעַתִּי בְּטָרֶם תִּצְרֵנִי / ר' יהודה הלוי

יִדְעַתִּי בְּטָרֶם תִּצְרֵנִי, / וְכָל עוֹד רוֹחֵךְ בִּי – תִּצְרֵנִי.
הֵי־שׁ לִי מַעֲמָד, אִם תִּהְיֶה פָּנִי, / וְאִם לִי מַהֲלָךְ, אִם תַּעֲצֹרֵנִי?
וְמָה אֹמֵר? – וּמַחֲשָׁבִי בְיָדְךָ! / וְמָה אוֹכַל עֲשֶׂה עַד תַּעֲזֹרֵנִי?
דְּרָשְׁתִּיךָ בַּעַת רְצוֹן – עֲנֵנִי / וְכִצְנָה רְצוֹנְךָ תַּעֲטֹרֵנִי,
5 הִקְיֵמֶנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִירְךָ עוֹרֵרֵנִי!

הסבר שתיים מן השאלות הרטוריות בשיר, וכתוב מה הן מלמדות על היחס של הדובר לאלוקים.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שִׁפְלֵ רוּחַ / ר' שלמה אבן-גבירול

שִׁפְלֵ-רוּחַ, שִׁפְלֵ-בִּרְךָ וְקוֹמָה, / אֶקְדֶּמְךָ בְּרַב פֶּחַד וְאִימָה.
לְפָנֶיךָ אֲנִי נֹחֵשֵׁב בְּעֵינִי / כְּתוֹלַעַת קִטְנָה בְּאֶדְמָה.
מְלֹא עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין קֶץ לְגִדְלוֹ, / הִכְמוּנִי יִהְיֶה לְךָ, וּבִמָּה?
הַדֶּרֶךְ לֹא יִכִּילוֹן מְלֶאכִי-רוּם – / וְעַל אַחַת אֲנִי כָמָה וְכָמָה!
5 אֲשַׁחַר אֵל בְּרָאשִׁית רַעְיוֹנִי / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְיֶה לִּי כָל נִשְׁמָה.

תאר את דמות הדובר בעיני עצמו, בעת פנייתו לאלוקים, והסבר שני אמצעים אמנותיים

המעצבים את דמות הדובר.

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

- 1 לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא-בא לי בירשה מאבי,
כי מסלעי וצורי נקרתיו
וחצבתיו מלבבי.
- 2 ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא,
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
כי ממני ובי הוא.
- 3 ותחת פטיש צרותי הגדולות
כי יתפוצץ לבבי, צור-עזי,
זה הניצוץ עף, נתו אל-עיני,
ומעיני – לחרתי.
- 4 ומחרתי יתמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתתי, יתעלים
ואנכי בחלבי ובדמי
את-הבערה אשלים.

א. תהליך היצירה המתואר בשיר מתרחש בנפשו של המשורר וכרוך בקושי רב.

הסבר והדגם קביעה זו, לפי בתים 1-3 בשיר זה. (14 נקודות)

ב. לפי הבית האחרון, תאר את רגע המפגש בין הקורא ובין השיר, והצג את תגובת המשורר על

מפגש זה. (6 נקודות)

/המשך בעמוד 10/

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מהשאלות 15-17.

15. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהום האויר, רעש
האקדמים הבלתי פוסק
החסך שאינו מתמלא לעולם -
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצהב מתכתי חלוד
על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

א. תאר את המתח בין חול לקודש בבית הראשון בשיר.

האם המתח הזה מתפוגג בבית השני בשיר? נמק והסבר את דבריך.

(13 נקודות)

ב. תאר את הקשר בין האדם לבורא בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו".

(7 נקודות)

16. במשפחה

לפניך שיר בלי שם מאת זלדה (השיר נפתח במילים "בעיניו היו שרות").
קרא את השיר, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

בְּעֵינָיו הָיוּ שְׁרוֹת
צִפְרֵי גוֹעֵדוֹ
וְנוֹצוֹת שֶׁל זָהָב נִשְׁרוּ
עַל הַסְּפָרִים.

אֶךְ אֲנִי חֲשַׁבְתִּי בְּקִפְדָּה יְלֻדוֹתִית:
הַשְׁחֹק אֵינוֹ הַגּוֹן
לְבַעַל זָקוֹן,
אֵינוֹ הַגּוֹן לְבַעַל הַלָּקָה –
אֵינוֹ הַגּוֹן לְאָב.

- א. תאר את דמות האב, כפי שהיא נראית בעיני בתו, הדוברת בשיר זה, והסבר את התרומה של שניים מן האמצעים האמנותיים בשיר לעיצוב של דמות האב. (12 נקודות)
- ב. בחר בשיר נוסף שלמדדת בנושא "במשפחה". תאר את היחסים בין בני המשפחה בשיר זה, והסבר את התרומה של אחד מן האמצעים האמנותיים בשיר לעיצוב יחסים אלה. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נצול / לאה איני

אֲבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְלוּב לֹו עַל זְרוּעַ
וּמִקְשִׁיב־מִקְשִׁיב כְּדֶרוֹף
בְּאֶזֶן הַשְּׁמַאלִית אֵינֹו מִקְשִׁיב
זָכַר לְסִטְרָה מִפָּפוּ שֶׁל אָס.אָס.
בְּאֶזֶן הַזֹּו הוּא שׁוֹמֵעַ
שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ
אֲף אֵת הָאֶזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְסֵת
לְסִיּוּטִים שֶׁבָּאִים לוֹ
מְדוּרָה, מְבוֹנָה, מְאוֹשְׁוִיץ
בְּקִרְוֹנוֹת
אֲבִי צוֹרֵחַ אַחַת לְשָׁבוּעַ כְּאוֹמֵר –
שְׁלוּמִי טוֹב
וְאַחֵר כִּף הוּא הוֹפֵךְ אֵת רֹאשׁוֹ עַל הַכַּר הַרְטָב
וְנִרְדָּם עַל צֵדוֹ הַיָּמִי
נוֹתֵן אֵת אֶזְנוֹ הַמֵּתָה לְבִכְיִי
בְּכִי הַמְהֵלֵךְ עַל בְּהוֹנוֹת.

א. הסבר את המטפורה בשתי השורות הראשונות בשיר, וכתוב מה היא מלמדת על עולמו

הפנימי של האב. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והצג אמצעי אמנותי אחד מן השיר

שבחרת התורם לעיצוב הנושא "שואה". (8 נקודות)

בהצלחה!